աջող գիւղ ունեցող երկրի մէջ մի բան սկսելու համար մեծ զոհաբերութիւններ են հարկաւոր։"

Ի հարկէ, կը պատասխանենք մենք, մեծ զոհաբերութիւններ են հարկաւոր։ Ժողովրդի մէջ գործ կատարելը, շատ կողմերից անապահով երկրի մէջ գործելը, հանդիպելով անթիւ արգելքների, խոչընդոտների, գուցէ սկզբից կատարեալ անյաջողութիւնների,—աւելի դժուար է, ի հարկէ, քան թէ Բէրայի կամ Գալաթայի մի յարմար սենեակում նստելով փափուկ բազկաթոռների վրա գանգատվել ազգի թշուառութիւնների դէմ, գրել բանաստեղծութիւններ, թարգմանել ֆրանսիականից գրքեր և յօրինել ընկերութիւնների ծրագիրներ այն երկրի և ժողովրդի համար, որին չէք ճանաչում…

Եթէ ճշմարիտ գործել էք ուզում, պէտք է առաջուց իմանաք որ գործը առանց զոհաբերութիւնների չի լինի։

Մի բան էլ չը պէտք է մոռանալ. դուք գանգատվում էք տէրութեան պաշտօնեաների կամայականութեան և հարստահարութեան դէմ, աւազակների կողոպտութիւնների դէմ,—բայց թողնում էք տգէտ և անպաշտպան ամբոխը առանց մտաւոր առաջնորդների։ Կ. Պօլսում հաւաքվել է ամբողջ ինտելիգենցիան և զարմանում է որ տգէտ ու անպաշտպան հայաստանցի ժողովուրդը կողոպտվում է, հարստահարվում է առանց իր մէջ առաջնորդներ ունենալու….

Այդ ցաւալի երեւոյթը նշմարվում է և մեզ մօտ, Անդրկովկասում։ Մի հասարակ հայ գիւղացի կարողացել է բարձրագոյն ուսում ստանալ, ուսումնասիրել է իրաւաբանութիւնը կամ բժշկութիւնը, կամ մի այլ առարկայ։ Այդ գիւղացին այնպիսի մեծ կարծիք ունի իր մասին, մի և նոյն ժամանակ այնքան քիչ համերաշխութեան զգացմունք ունի դէպի իր համագիւղացիները, որ լայեղ չէ անում գիւղը վերադառնալ. իրաւաբան գիւղացին պէտք է անպատճառ նահանգական դատարանի կամ դատաստանական պալատի մէջ երդուեալ հաւատարմատար լինի, բժիշկ գիւղացին պէտք է անպատճառ մայրաքաղաքի բարձր դասակարգի բժիշկ դառնայ։ Բարձրագոյն ուսում ստացած հայ գիւղացին ոչ այնքան համեստութիւն, ոչ էլ այնքան ազգասիրութիւն ունի, որ բժիշկ կամ իրաւաբան դառնալուց յետոյ նուիրի իր ոյժերը իր գիւղի ծառայութեանը, մինը տանուտէր ընտրվի իր գիւղում, միւսը բժշկի իր համագիւղացիներին։ Գիւղի լաւ ոյժերը գնում կորչում են քաղաքներում, իսկ գիւղը, գաւառը մնում են առանց մտաւոր առաջնորդների։ Բարձրագոյն ուսում ստացած գիւղացին կարող էր սովորեցնել իր համագիւղացիներին տնտեսութեան և կենցաղավարութեան աւելի խելացի միջոցներ, առաջնորդել նրանց։ Աւազակներ են անհանգստացնում գիւղը,—նա կը սովորեցնի գիւղացիներին ինչպէս պաշտպան են աւազակների դէմ։ Տէրութեան պաշտօնեայի հետ յարաբերութիւնների մէջ ժողովուրդը պէտք ունի հմուտ իրաւաբանի,—բարձրագոյն ուսում առածը կարող է նրան օգնել այդ գործի մէջ։ Եթէ մի պաշտօնեայ որ և է կամայականութիւն գործի,—նա իրան զսպված կը տեսնի հանդիպելով գիւղացիների մէջ մի հմուտ իրաւաբան տանուտէրի և աւելի յարգանքով կը վարվի գիւղացիների հետ, և այլն….

Թիւրքաց Հայաստանի վերաբերութեամբ մեր բոլոր ասածներից վերջը մեզ կարող են պատասխանել. այդ բոլորը լաւ է, բայց առաջ Հայաստանը թող ստանայ խոստացած ինքնավարութիւն, յետոյ ձեր բոլոր առաջարկութիւնները կը կատարվին։

Այդ ի հարկէ շատ լաւ կը լինէր, բայց նոյն իսկ ինքնավարութիւնը ստանալու համար պէտք է պատրաստվել, ինքնավարութիւնը պէտք է պահանջել և ոչ թէ սպասել որպէս շնորհ Թիւրքիայի կամ Եւրոպայի կողմից։ Եթէ հայերը չը պատրաստվին, այլ միայն սպասեն,—գուցէ երբէք ոչինչ չեն ստանայ։

Մենք մեր առաջին յօդուածում ասեցինք որ Թիւրքաց Հայաստանում տիրում են երկու գլխաւոր չարիքներ. ամենալաւ ոյժերի անդադար գաղթականութիւնը Հայաստանից և հայաստանցի բոլոր ցեղերի միմեանց մէջ երկպառակութիւններն ու թշնամութիւնը։

Այդ երկու չարիքներին առաջն առնելու համար մի միջոց կայ միայն՝ լուսաւորութիւնը միացած երկրի տնտեսական հաստատ զարգացման հետ։ Տնտեսապէս զարգացնելով երկիրը՝ սպառող գաղթականութեանը վերջ կը դրվի, ուրիշ կողմից Հայաստանը միայն այն ժամանակ կը կարողանայ իր համար պահանջել ինքնավարութիւն, երբ հայաստանցի բոլոր ցեղերի միմեանց մէջ ունեցած երկպառակութիւններին վերջ կը դրվի և կը հաստատվի կատարեալ համերաշխութիւն։ Իսկ համերաշխութիւնը մի երկրի միմեանց մէջ թշնամի ցեղերի կարող է կատարվել միմիայն տնտեսական զարգացման հողի վրա։ Ոչինչ չէ կապում այն աստիճան մի երկրի բոլոր այլակրօն և այլացեղ ազգերին, որքան ընդհանուր հասարակական և տնտեսական շահերը։

Երբ որ Հայաստանի իւրաքանչիւր բնակիչը, ինչ կրօնի կամ ցեղի և պատկանէր նա, զգայ իրան հայաստանցի,—այն րոպէից Հայաստանի փրկութեան գործը կատարված կը լինի և Հայաստանը ինքն, առանց դրսի օգնութեան ձեռք կը բերի իր ցանկացած ինքնավարութիւնը։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Մոսկվա, 30 ապրիլի

«Մշակի» 72 համարում «Քանի մի խորհրդածութիւններ Լազարեանց ճեմարանի առիթով» հատուածի մէջ հեղինակն կասէ թէ «Եգիպտոսի խէդիւի արտաքին գործոց վաղեմի մինիստր Նուբար փաշան Լազարեան ճեմարանում է ուսում ստացել և կրթութիւն»։ Այդ տեղեկութիւնն ստոյգ չէ. որովհետև Նուբար փաշան յիշեալ ուսումնարանում ոչ ուսում և ոչ կրթութիւն է ստացել։ Երբեմն մէկ Նուբարով անուն Թիֆլիսցի աշակերտ եղել է այդ վարժատանը, որ առանց աւարտելու իր ուսումը վերադարձել է իր հայրենիք։ Երևի յօդուածի յիշեալ հեղինակն առած է Նուբարովի անունն Նուբար փաշայի տեղ։

Յիշեալ ճեմարանն «յիսուն» տարեկան չէ, ինչպէս կասէ հեղինակն, այլ վաթսուն և հինգ, որովհետև հիմնված է 1815 ին։

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 7 մայիսի

Մեծապատիւ խմբագիր, խնդրեմ ձեր պատուական թերթի միջոցաւ, յայտնել իմ խորին շնորհակալութիւնը հետևեալ յարգելի պարոններին, որոնք բարեհաճեցին բժիշկ Բ. Նաւասարդեանի առաջարկութեամբ օգնել ինձ, տալով միջոց գնելու պ. Անանեանից ազգային աւանդութեանց ժողովածուն, որի մասին յիշած էր «Մշակի» մանր լուրերում։

Պ. պ. Ռ. Նազիրեանց, Գ. Սունդուկեանց, Ս. Մէլիք-Մէհրաբեանց, բժշկապետ Շահ-Պարոնեանց, բժշկապետ Քուչարեանց, բժիշկ Շահզիզեանց, Ա. Եսայեանց, Գ. Հէջուբեանց, Ն. Տէր-Յակոբեանց, Յ. Մէլիք-Բէգլարեանց և պատուելի տիկին Եղիսաբէթ Տէր-Դաւթեանց։

Տ. Նաւասարդեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ այս օրերս կալանաւորվեցաւ Ս. Պետերբուրգում մի ծովային օֆիցէր Սուխանով ազգանունով, որ մեղադրվում է յեղափոխական գործերի մասնակցութեան մէջ և դինամիտ արտոնի պահեստներից յափշտակելու մէջ։

—

Վերջին օրերս ստացած ռուս լրագիրները աւելացնում են, որ բացի Սուխանովից կալանաւորվեցան դարձեալ երկու ծովային օֆիցէրներ և մի քանի օֆիցէրներ զօրքերի ուրիշ մասերից։

—

Բոլոր լրագիրները մեծ համակրութեամբ են խօսում կոմս Լօրիս-Մէլիքովի գործունէութեան մասին և մեծ ցաւ են յայտնում ներքին գործերի մինիստրի պաշտօնից նրա հրաժարվելու մասին։

—

է, մէկ փոքրիկ մասն է մեծ ամբողջի, որ հասարակութիւն է անուանվում. Թող երեխաներ ունեցող ամեն մի կին կրթի նրանց այդպէս, և հաւատացած կացէք, որ հասարակութեան մէջ չեն լինի այն խռովութիւնները, որոնք, յայտնի դարաշրջաններում, հիմնովին խախտում են հասարակական կազմակերպութեան հին շինուածքը։ Հայ կինը զօրութիւն է ստանում նոյնպէս իր կրօնական համոզմունքների մէջ, իր ժառանգական աւանդութիւնների սէրի մէջ և իր բարքերի մաքրութեան մէջ։

Կը խնդրեմ ձեզ մտաւորապէս փոխադրվել 25 տարուց առաջ ժամանակներում. Գործողութիւնը կատարվում է հին Վրաստանի քաղաքներից մէկի մէջ. երկու մարդ գերեզման են փորում. նրանց մօտ դրված է ամենակոպիտ շինված մէկ հասարակ փայտեայ դագաղ։ Այլ ևս քահանան չէ երևում, որը, դիակի վրա հրաժարական աղօթքը կարդալուց յետոյ, տուն է վերադարձել։ Ամենաաղքատիկ դրութիւն է։ Երկու վարձկան մշակներ բերեցին ննջեցեալին, որին նրանք շտապով հողի մէջ կը թաղեն, և յետոյ իբր երգելով տուն կը վերադառնան կամ մօտակայ գինետուն կերթան։ Նոր լցրած գերեզմանի մօտ կանգնած է տասն տարեկան մի փոքրիկ աղջիկ,—նա դառը կերպով լաց է լինում. նրա փոքրիկ կուրծքը լացից պատառվում է և ժամանակ առ ժամանակ նա սիրտ կտրատող ձայնով աղաղակում է՝ մայրիկ.—ես այլ ևս մայր չունեմ. այլ ևս ոչ ոք չը կայ, որին կարողանայի սիրել։ Այս մանկան ցաւը—սիրտ է կտրատում. Նա ծնկաչոք ընկաւ և կպցրեց երեսը աշնանային անձրևով թրջված հողին, և նրա խղճուկ մարմինը, որ վատ է պաշտպանված ցնցոտիներով, դողում է ցրտից և նրան տիրած յուսահատութիւնից։ Բայց մանկական մարմինը պատող այդ ցնցոտիների կոյտից, դուրս է նայում հրաշալի գեղեցկութիւն ունեցող մէկ գլուխ՝ երեսի քնքոյշ գոյն, մեծ սև աչքեր, գեղեցիկ աղեղնաւորված յօնքերով. գեղեցիկ է քթի գծագրութիւնը. ուսերի վրա ծածանվում են հիանալի մազեր։ Խոնաւ հողի վրա այդ թշուառ երեխան նման է տրտմութեան հրեշտակի գեղեցիկ քանդակին. բայց մարդիկը, շտապով լցնելով հողը այն բացուածքի մէջ, ուր իջեցրին նրա մօր նշխարքը, մնում են սառնասիրտ դէպի այս տեսարանը. նրանք նրան չեն նկատում. Գործը վերջացնելով, նրանցից մէկը բռնեց երեխայի ձեռքից և կոպիտ կերպով ասաց.

—Դէ, աղջիկ, գնանք քաղաք կենդանիների մօտ, իսկ մեռածներին հանգիստ թողնենք. ինչքան էլ լաց լինես, արտասուքներով յարութիւն չես տայ մօրդ։

Մանուկը հետևեց գերեզման փորողներին։ Քաղաքը մտնելով, նրանք գնացին իրանց ճանապարհով և աղջկան թողեցին ճակատագրի կամքին, բաղդ ցանկանալով նրան։ Երևի, որբը սովից կը մեռնէր, եթէ նրան չը որդեգրէր մի պառաւ այրի կին, որը մի քանի հարիւր րուբլ դրամագլուխ ունէր։ Վերև նկարագրած տխուր անցքից յետոյ հինգ տարի անցաւ. փոքրիկ որբուհին երևելի գեղեցկուհի դարձաւ։ «Ես չեմ մեռնի մինչև չապահովացնեմ քեզ, շատ անգամ ասում էր նրան պառաւ կինը։» Բայց մի գեղեցիկ առաւօտ կարճատև հիւանդութիւնից յետոյ, բարերարուհին յաւիտենականութեան գիրկը մտաւ. Նրա մահից յետոյ ոչ կտակ մնաց և ոչ փող։ Կտակը գրված չէր, իսկ փողերը—ես համարձակ կասեմ այս—վերցրեցին նրանք, որոնք մեռնողի վերջին րոպէներին ներկայ էին։ Այս պատմութեան հերոսուհին երկրորդ անգամ որբացաւ. Բայց, իր աչքեցնող գեղեցկութեան շնորհով, նա հանդիպեց այնպիսի մարդկերանցից մէկին, որոնք սիրում են թշուառ աղջիկների անմեղութիւնը և պատիւը ոտնակոխ անել։ Այդ մարդը սկսեց ամենավիրաւորող առաջարկութիւններ անել նրան. բայց նա արհամարհանքով մերժեց դրանց։

Անուամենայնիւ, աղքատութիւնը արդէն պատրաստվում էր տիրապետել իր որսին, որին նա հինգ ամբողջ տարիներ հանգիստ էր թողել։ Անառակը, իր կողմից, հսկում էր իր զոհին. Քաղցը, մտածում էր նա, կը հասցնի նրան այնտեղ, որ նա անձնատուր կը լինի։ Բայց նա սխալվում էր. աղջիկը խուլ մնաց նրա բոլոր համոզեցուցիչ խօսքերին։

Կան մարդիկ, որոնց կիրքը աճում է այնքան, որքան որ արգելքներն են բազմանում. Տեսնելով, որ թշուառ աղջիկը անողոք է, այս անգամ ինչպէս սիրահարված կրքոտ Դօն-Ժուանը, առաջարկութիւն արաւ նրան. բայց մեծ եղաւ նրա զարմանքը, երբ բարկութեամբ մերժեցին նրա առաջարկութիւնը։

—Մենք զանազան դաւանութեան ենք պատկանում, ասաց նրան երիտասարդ աղջիկը։

—Ես քո հաւատը կընդունեմ։

—Ես հաւատափոխի հետ չեմ ամուսնանայ։

—Ես քեզ սիրում եմ։

—Սուտ է. երբ տղամարդը սիրում է կնոջը, նա նրան յարգում է, և ոչ թէ ցանկանում է նրան խաբել։

—Կենդանի թէ մեռած դու իմս կը լինես, աղաղակեց մերժված սիրահարը։

Այդ սպառնալիքը սարսափեցրեց երիտասարդ աղջկան. Նա հասկացաւ, որ կորած է։

Այս պատմութիւնը վերաբերվում է այն ժամանակին, երբ գաւառական անկիւնում պօլիցիան մէկ տեսակ միֆ էր, երիտասարդ աղջիկ փախցնելը շատ հեշտ բան էր և դա անդադար կատարվում էր։ Մի այդպիսի վտանգ ես սպառնում էր որբին, նա չէր կարող կասկածել այդ բանի մէջ։

Մի գեղեցիկ, արեգակնային առաւօտ նա գնաց հայոց փոքրիկ եկեղեցի, քառորդ ժամ աղօթեց և հաստատ քայլերով գնաց դէպի Կուրի ափը։ Մի քանի րոպէից յետոյ գետը իր գիրկն ընդունեց թշուառ աղջկայ մարմինը, որը մահը գերադասեց անպատուութեանը։

Չը կարծէք, որ այս օրինակը հնարել եմ նրա համար, որ բոլոր վերոյիշեալներին աւելի նշանակութիւն տամ. միք համարի այդ բանը նոյնպէս որպէս մէկ եզական փաստ. գիւղական հայ կանանց մէջ քաղաքային նրբացրած գիտութիւնից աւելի նշանաւոր բան կարող է գտնվել, որ է՝ բարոյական կրթութիւնը, որի մէջ գլխաւոր դերը խաղում է չը փչացած և իր պարտաւորութիւններին հաւատարիմ սիրտ։

Խորը քննելով հայ կանանց ընտանեկան բարքերը, դուք չէք զարմանայ տեսնելով, որ ժողովրդի մասսայի մէջ գերակշռում է բարոյականութիւնը և բարօրութիւնը։ Ինձ չափազանց ախորժելի էր համոզվել այդ բանում իմ Կովկաս եղած ժամանակ։ Թող այդ երկիրը, որը, իր բախտով, կարողացաւ երկար տարիների ընթացքում ազատվել Եւրոպայի յուզմունքից, թող այսուհետև էլ հեռու մնայ այդ բանից և թող իրանով մի գեղեցիկ ժողովրդի օրինակ ցոյց տայ, որը բոլորովին նուիրել է իրան խաղաղ պարապմունքներին և որը իր մտաւոր զարգացման համար գործ է ածում իր խելացի և բարոյական ազգաբնակութեան բոլոր գործունէութիւնը։

***

Հրէական պատգամաւորութիւնը պէտք է ներկայանայ Թագաւոր կայսրին։ Առ այժմ լրագիրներից տեղեկանում ենք որ բարոն Գինցբուրգ ներկայացաւ Մեծ իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչին։ Նորին Կայսերական Բարձրութիւնը յայտնել է բարոն Գինցբուրգին որ հարաւային Ռուսաստանի անկարգութիւնները հրէաների դէմ չեն ծագում ժողովրդի ֆանատիկոսութենից, այլ գրգռված են եղել չարագործներով։ Նորին Բարձրութիւնը աւելացրել է, որ կառավարութիւնը բոլոր միջոցներ է գործ դրել անկարգութիւններին վերջ դնելու համար։

—

Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցում սկսվեցան հարցաքննութիւնները։ Բարձր դասատան աշակերտների հմտութիւնները հայոց լեզուի մէջ շատ անբաւականացուցիչ են երեւում։ Հարցաքննութիւնների մասին «Մշակը» յոյս ունի աւելի մանրամասնաբար խօսելու։

—

Լսում ենք որ պ. Արսէն Թոխմախեան, որ նորերումս ճանապարհորդել է Թիւրքաց Հայաստանի մէջ և այժմ Թիֆլիս է վերադարձել, այս օրերս դիտաւորութիւն ունի իր ճանապարհորդութեան մասին մի հրապարակական դասախօսութիւն կարդալու հայերէն լեզուով։ Դասախօսութիւնը լինելու է Արծրունու թատրոնում։

—

«Русскій Курьеръ» լրագիրը արտատպելով իր 124 համարում «Մշակի» թղթակցութիւնը Վանից, հետեւեալն է ասում իր առաջնորդող յօդուածի մէջ այդ թղթակցութեան առիթով. «Հայոց «Մշակ» լրագրից արտատպված Վանի թղթակցութիւնը նկարագրում է Թիւրքաց Հայաստանի իրական դրութիւնը ամենամութ գոյներով, որ և առիթ է տալիս մեզ յայտնել այն ենթադրութիւնը, որ գուցէ ամենամօտ ապագայում հայոց խնդրին վիճակված է առաջին դեր խաղալ Թիւրքաց կայսրութեան ներքին դրութեան վերաբերեալ միւս հարցերի շարքում։ Փորձը ցոյց է տուել որ Թիւրքահպատակ ազգերը չեն կարող հասնել իրանց դրութեան իրական բարւոքման մի ուրիշ միջոցով, բացի զինված ապստամբութեան կամ ծանր զոհաբերութիւններից։ Եթէ մի օր Թիւրքաց Հայաստանում խռովութիւններ պատահեն, Թիւրքիայի համար դժուար կը լինի զսպել այդ խռովութիւնները, նախ այդ նահանգի հեռաւորութեան պատճառով, երկրորդ՝ որովհետև Թիւրքիային հարկաւոր են իր զօրքերը Ալբանիայի և Մակեդոնիայի մէջ և նոյնպէս Յունաստանի սահմանների վրա կարգը պահպանելու համար։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ

—

Լօնդօնից գրում են հետեւեալը։ Համայնքների ժողովի մէջ պէտք է քննվէր պարլամենտական երդման խնդիրը, բայց ընդդիմադրական կուսակցութեան անդամներից մէկը առաջարկեց յետաձգել այդ հարցի քննութիւնը։ Քուէարկութեան ժամանակ այս առաջարկութիւնը մերժվեցաւ 202 ձայների մեծամասնութեամբ 182 դէմ։ Կառավարութիւնը այդ փոքրամասնութիւնը բաւական նշանաւոր համարեց և համաձայնեց պարլամենտական երդման հարցը յետաձգել, պահելով իրաւունք այդ հարցին վերադառնալ ամենակարճ ժամանակամիջոցի ընթացքում։ Բրեդլօ, տեսնելով, որ իր մասնակցութիւնը պարլամենտի նիստերին յետաձգված է անորոշ ժամանակով, վճռեց թողնել իր զգուշութիւնը, որ նա խոստացել էր պահպանել, յուսալով իր գործի արագ վճռի վրա։ Ժողովի նիստի բացման ժամանակ նա մօտեցաւ սպիկերին և պահանջեց թոյլտուութիւն երդվել այն ձևով, որ համապատասխանում է նրա համոզմունքներին։ Ժողովի մէջ այս անգամ էլ այն անկարգութիւններից մէկը պատահեց, որ տեղի էր ունենում ամեն անգամ Բրեդլօի այդպիսի փորձերի պատճառով։ Կղերական կուսակցութեան անդամներից մէկը առաջարկեց բոլորովին արգելել Բրեդլօին ներկայ գտնվել պարլամենտի նիստերին, մինչև անգամ իբրև հասարակ այցելու, եթէ նա պաշտօնապէս չի պարտաւորվի չեզոք մնալ։ Այդ առաջարկութիւնը ընդունվեցաւ, բայց և Բրեդլօ բոլոր միջոցներ գործ է դնում, որպէս զի ստիպէ պարլամենտին վերջացնել իր գործը։ Նա տպեց լրագիրների մէջ ժողովրդին ուղղված մի ազդարարութիւն, որով նա պախարակում է պարլամենտի բռնութիւնը իր դէմ։

Անգլիական պարլամենտը ընդունեցին Բիկօնսֆիլդին արձան կանգնեցնելու առաջարկութիւնը։ Համայնքների ժողովի մէջ, որտեղ կարծում էին, թէ շատերը կընդդիմադրեն այդ առաջարկութեանը, նա ընդունվեցաւ 380 ձայների մեծամասնութեամբ 54-ի դէմ։ Նոյն ժողովի մէջ կառավարութեանը հարց առաջարկվեցաւ Տունիսի ջրերը Թիւրքաց նաւատորմ ուղարկելու և այդ քայլին Ֆրանսիայի կողմից ընդդիմանալու մասին։ Զարլզ Դիլկ յայտնեց, որ կառավարութեանը դրա մասին ոչինչ յայտնի չէ։ Բայց մինիստրի օգնականը այդպիսի գործը անկարելի չէ համարում, թէպէտ նա կարծում է, որ գործը պատերազմի պատճառ չի դառնայ։

Լօրդերի ժողովի պահպանողական անդամների մասնաւոր ժողովի ժամանակ դուքս Րիչմօնդ յայտնեց, որ նա չէ ցանկանում առաջնորդել պահպանողականներին։ Հրաժարվեցաւ նոյնպէս և լօրդ Կեռնս։ Այնուհետև այդ երկուսն էլ առաջարկեցին Սոլիսբերիին, որ և ընտրվեցաւ պահպանողականների առաջնորդ։

ՖՐԱՆՍԻԱ

—

Լրագիրները հաղորդում են հետեւեալը։ Դիպլոմատիկական արշաւանքը Տունիսի մէջ աւելի շուտ վերջացաւ, քան թէ պատերազմականը։ Ֆրանսիական զօրքերի ներկայութեան ազդեցութեան տակ, չը յուսալով Թիւրքիայի և եւրոպական պետութիւնների օգնութեան վրա, Տունիսի բէյը ընդունեց նրան առաջարկած պայմանները և ճանաչեց Ֆրանսիայի գերիշխանութիւնը։ Գեներալ Բրէար, որի զօրաբաժինը բէյի մայրաքաղաքի մօտ էր գտնվում, աւելի ընդունակ դիպլոմատ յայտնվեցաւ, քան թէ հիւպատոս Րուստան և գլխաւորապէս այն պատճառով, որ պատերազմական ուժերը այդպիսի դէպքերում աւելի մեծ ազդեցութիւն են ունենում, քան թէ դիպլոմատիկան գրութիւնները և դատողութիւնները։

Արշաւանքը աջողութեամբ վերջացաւ առանց մեծ արիւնհեղութեան, առանց պատերազմական փայլուն գործերի և մինչև անգամ առանց կրումիրներին պատժելու։ Թափառականների տեղ, որոնց հետ ապարդիւն կը լինէր պատերազմել, պատժված և զսպված է ինքը Տունիսի բէյը պատերազմական ցոյցի օգնութեամբ։ Այնուհետև Տունիսը իրականապէս ֆրանսիացիների իշխանութեան տակ կը լինի, որոնք, ինչպէս երեւում է Բարտելեմի Սենտ-Իլերի վերջին շրջաբերականից, վճռել են վերջնականապէս ամրանալ Տունիսի մէջ, ինչպէս անգլիացիները ամրացել են Հնդկաստանի մէջ։ Ֆրանսիական տեղապահ-մինիստրը կը կառավարէ երկիրը բէյի հետ, որի իշխանութիւնը միայն անունով կը լինի։ Բէյը ստիպված կը լինի մի հասարակ միջնորդի դեր խաղալ ֆրանսիական տեղապահ-մինիստրի և տեղային մահմետական ազգաբնակութեան մէջ։ Ֆրանսիայի հեղինակութիւնը կը պահպանվի զօրքերի օգնութեամբ, որոնք մշտապէս կը մնան յայտնի տեղերում։

Արշաւանքը հասել է իր նպատակին կողմնակի ճանապարհով առանց երկրի մի մասը Ֆրանսիայի հետ միացնելու, հետեւապէս առանց այն դիպլոմատիկական դժուարութիւնների, որոնք հետեւանք են լինում բացարձակ նուաճողական քաղաքականութեան։ Ֆրանսիական հանրապետութեան համար այդ գործը մեծ աջողութիւն է։ Դրանով ամփոփում է Բարտելեմի Սենտ-Իլերի դրութիւնը և ինքն ըստ ինքեան հերքվում են տարածված լուրերը ֆրանսիական արտաքին գործերի թուլութեան մասին։

Տունիսի բէյի իշխանութեան տակ գտնվում է մահմետականների սրբատեղիներից մէկը, երեւելի Կերուան, որ քիչ յայտնի է եւրոպացիներին, բայց նոյնքան յարգված է Աֆրիկայի արաբներից, որքան Ֆեց կամ Մարօկօ։ Ինչպէս Մեկկա և Մեդինա նոյնպէս էլ Կերուան մեծ քանակութեամբ ուխտաւորներ են գալիս։ Կերուան քաղաքը շրջապատված և ամրացած է մի մեծ պատով և ունի 55 մատուռներ և 62 մզկիթ։ Կերուանի գեղեցիկ մզկիթը կառուցված է 500 սիւների վրա, որոնք մասամբ հասարակ քարերից են շինուած և մասամբ թանգագին քարերից։ Բացի այդ Կերուանը Տունիսի առևտրի կենտրոնն է։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—«Daily News» լրագրին Աթէնքից հաղորդում են, որ Թեսալիայից ստացած հաստատ տեղեկութիւնների հիման վրա, Թիւրքերը շարունակում են զինուորվել, կարծես թէ անպատճառ պատերազմ պէտք է ունենան Յունաստանի հետ։ Յունական զօրքերը գնում են Խալկիդայից, արևելեան գլխաւոր բանակից դէպի սահմանները։ Սմիրնայում մի առևտրական ֆիրմա պայման կապեց պարտաւորվելով իւրաքանչիւր օր 40,000 թխած հաց հասցնել, պահանջին համեմատ։

—«Times» լրագրին գրում են Փարիզից, որ ներքին գործերի մինիստր Կօնստան մտադիր է պատգամաւորների ժողովին առաջարկել 2,000,000 ֆրանկ օժանդակութիւն տալ, ալժիրցիներին վարձատրելու այն վնասների համար, որ զօրքերը հասցրին նրանց հունձքերը ոչնչացնելով։

—«Presse» լրագրի խօսքերով զինուորական մինիստր Ֆարր ինչ որ կարող էր ամեն բան արաւ բարեկամական յարաբերութիւնները պահպանելու համար ֆրանսիական զօրքի և հասարակապետութեան մէջ։ Ֆրանսիական զօրքի օֆիցէրների ռոճիկը աւելացնելու օրէնքը հէնց որ նստերը կը բացվին, կառաջարկվի պատգամաւորների ժողովին։ Այդ բանի ծախսը 4--5 միլիօն կը կազմէ։ Բացի դրանից զինուորական մինիստրը նորերումս մէկ նոր օրէնքի նախագիծ կազմեց, որի զօրութեամբ ոչ թէ միայն օֆիցէրների ռոճիկները պէտք է աւելանան, այլ և ունտր-օֆիցէրների և զինուորների ռոճիկներն էլ։ Այդ բոլորի համար մինիստրը պահանջում է 22 միլիօն։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օրիորդ Րօզա Բրաուտօն առաջին անգամ էր գրել «Վարդ» վերնագրով մի րօման և առանց իր ազգանունը յիշելու ձեռագիրը յանձնել էր գրավաճառանոցին, իր գրական փորձի մասին ոչ ոքին մի խօսք չասելով։ Րօմանը տպվեցաւ և շատ մեծ ընդունելութիւն գտաւ հասարակութեան մէջ։ Օրիորդի մայրն էլ գնեց այդ գիրքը և մեծ զուարճութեամբ կարդաց։ Հեղինակ օրիորդը հարցրեց մօրից. «Ինչպէս ես հաւանում այդ րօմանը»—«Շատ գեղեցիկ է», պատասխանեց մայրը.—«Խնդրեմ տուր ինձ էլ կարդալու», ասեց օրիորդը։—«Ոչ, այս տեսակ գիրք մի օրիորդի անյարմար է կարդալ» պատասխանեց մայրը։—«Բայց միթէ կարելի է արգելել ինձ կարդալ այն, ինչ որ ես ինքս եմ գրել» բացականչեց օրիորդը։—«Ի՞նչպէս, դու հեղինակուհի ես»։—«Այո, ներիր որ ես առանց քո թոյլտուութեան այդ ճանապարհն ընտրեցի»։ Մայրը ի հարկէ ներեց իր աղջկան։

***

Մօտ օրերս կայացաւ փարիզում հակակղերականների մի ժողով եկեղեցին պետութիւնից բաժանելու, կօնկօրդատ վերցնելու և կանանց իրաւունքների վերաբերմամբ։ Ժողովի փոխ-նախագահ ընտրվեցաւ մի կին։

***

Այս օրերս տէլէֆօնի միջոցով հաղորդակցութեան առաջին փորձը եղաւ Դուվրից մինչև Կալէ և փորձը կատարելապէս աջողվեցաւ։ Խօսողների ձայնը լսվում էր շատ որոշ կերպով։ Այդ գործիքի հնարողի կարծիքով տէլէֆօն կարելի է անցկացնել և Լօնդօնից մինչև Նիւ-Իօրկ, Ատլանտեան ովկիանոսի միջոցով։

***

Երեւելի արտիստուհի Սարա Բէրնար այժմ ճանապարհի վրա է Ամերիկայից դէպի Եւրոպա։ Ամերիկայում իր տուած ներկայացումներից նա ստացել է զուտ օգուտը 20.000 ֆունտ ստէրլինգ և ինչպէս նա իր նամակներում գրում է, այժմ իր կարծիքը բոլորովին փոխել է Ամերիկայի վերաբերմամբ։ Սարա Բէրնար զարմացած է եղել տեսնելով այնքան հարուստ, մեծ, գեղեցիկ շինված քաղաքներ և մանաւանդ եռանդոտ, գործունեայ ամերիկացիներին, կարծես, ասում է նա, բոլոր ամերիկացիք մէկ առանձին մշտաշարժ մեքենայ լինեն։ Նա ինքն էլ վարակվելով նրանց եռանդով, այժմ ուսումնասիրում է անգլիերէն լեզու, դիտաւորութիւն ունենալով հանդէս դուրս գալ Անգլիայում Շէկսպիրի դերերում։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ԼՕՆԴՕՆ, 11 մայիսի։ Համայնքների ժողովի մէջ Դիլկ ասեց թէ հէնց որ կը բացվի հրէաների վերաբերութեամբ ռուսաց օրէնքների ճիշդ պատճէն, բրիտանական կառավարութիւնը կը խորհի արդեօք կարօ՞ղ է նա մի քայլ անել, որպէս զի աջողեցնի ռուս այդ օրէնքների փոփոխութիւնը։

ԴՈՒԲԼԻՆ, 11 մայիսի։ Իրլանդական կալուածական լիգայի քարտուղար Բրէննար կալանաւորված է։ Նա մեղադրվում է բնակիչներին բռնութեան գրգռելու մէջ։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 12 մայիսի։ Թագաւոր կայսրին երէկ ներկայացրած հրէական պատգամաւորութիւնը բարօն Գինցբուրգի առաջնորդութեամբ, ողորմած կերպով ընդունվեցաւ Թագաւորից, որ բարեհաճեց ասել թէ հարաւում կատարված յանցաւոր անկարգութիւնների գործում հրէան միայն առիթ է անօրէնների ձեռքում։ Այնուհետև ներկայացաւ կազանի թաթարների պատգամաւորութիւնը։ Երէկ ուղևորվեց դէպի Մօսկվա Մեծ իշխան Կօնստանտին Նիկօլայեվիչ իր ամուսնու հետ։ Պինսկ քաղաքի ամենալաւ մասը ոչնչացրած է հրդեհով։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 12 մայիսի։ Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. 75 կ., երկրորդ 94 ր. երրորդ 94 ր. 25 կ., չորրորդ 94 ր., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 224 ր. 50 կ., երկրորդ 217 ր. արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 93 ր., երկրորդ 93 ր., երրորդ 93 ր., ոսկի 8 ր. 8 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 24,31 պէնս, Ամստէրդամի վրա 123,25 պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 207 մարկ, Փարիզի վրա արժէ 256 ֆրանկ 37 սանտիմ։ Բօրսայի տրամադրութիւնը ամուր է։

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ